

PERSONER LAGFÖRDA
FÖR BROTT
SLUTLIG STATISTIK FÖR 2009

brå
brottsförebyggande rådet

Personer lagförda för brott

Sammanfattning

- År 2009 fattades cirka 142 000 lagföringsbeslut, vilket är en ökning med drygt 5 procent (7 100 beslut) jämfört med 2008. Antalet lagföringsbeslut ligger därmed på den högsta nivån sedan början på 2000-talet.
- Cirka 32 procent av ökningen bestod av domslut. Antalet domslut ökade med drygt 3 procent, eller 2 250 beslut.
- Den resterande ökningen bestod av åklagarbeslut såsom åtalsunderlåtelse och strafförelägganden. Åtalsunderlåtelse stod för 40 procent och strafförelägganden för 28 procent av ökningen. Det motsvarar en ökning med 2 850 åtalsunderlåtelse och knappt 2 000 strafförelägganden.
- Jämfört med år 2008 ökade antalet lagföringsbeslut främst för snatteri (+3 050 beslut), ringa narkotikabrott (+1 600 beslut), stöld (+610 beslut) samt rattfylleri (+500 beslut). Jämfört med 2008 ökade antalet åtalsunderlåtelse mest för brotten snatteri (+2 000 beslut), ringa narkotikabrott (+680 beslut) och olovlig körning (+270 beslut). Ökningen rör i hälften av alla fall av åtalsunderlåtelse beslut av åklagare där den tilltalade står åtalad för ett eller flera andra brott och det åtalsunderlåtna brottet inte anses påverka (skärpa) straffpåföljden för de åtalade brotten.
- Ökningen av beslut om åtalsunderlåtelse gällande snatteri var störst för män (1 300 beslut). Åtalsunderlåtelse gällande snatteri ökade med cirka 700 beslut för kvinnorna. 33 procent (+660 beslut) av ökningen vad gällde åtalsunderlåtelse för snatteri gällde personer mellan 15 och 20 år. Männen stod för i princip hela ökningen av åtalsunderlåtelsebeslut gällande ringa narkotikabrott (cirka +680 beslut). Av dessa riktades cirka 230 beslut (34 procent) mot unga män mellan 15-20 år.
- Antalet domar i domstol ökade mest när det gällde brott mot trafikförordningen (+1 450 domar), ringa narkotikabrott (+660 domar) och snatteri (+500 domar) jämfört med 2008.

Inledning

Statistiken över lagförda personer redovisar de personer som av domstol (fällande dom i tingsrätt) eller åklagare (strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse) befunnits skyldiga till brott under ett kalenderår. En och samma person kan dock lagföras på olika sätt och vid flera tillfällen under ett år, vilket innebär att statistiken kan redovisas för olika enheter/populationer. I statistiken över *lagföringsbeslut*, som är den övergripande enheten i statistiken, redovisas samtliga enskilda beslut om lagföringar som tagits under året. Lagföringsbeslut kan indelas i olika begrepp, dels fällande domar i domstolen (så kallade domslut) dels åklagarbeslut (det vill säga strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse). Även ordningsbot, som utfärdas av polis eller tull, är en sorts lagföringsbeslut. Denna uppgift redovisas dock separat och ingår inte i den övriga statistiken över lagföringsbeslut med mera. En person kan vidare lagföras för flera brott i en och samma lagföring. I statistiken över lagföringsbeslut redovisas huvudbrotten i lagföringarna, det vill säga de brott som har den strängaste påföljden i straffskalan, medan samtliga brott som ingår i lagföringsbesluten redovisas i statistiken över *lagförda*

brott. Här bör man tänka på att om flera personer har befunnits skyldiga till samma gärning kommer denna att inräknas som ett brott flera gånger i statistiken över lagförda brott.

När du tolkar statistiken *tänk på att*:

- i lagföringsstatistiken räknas antalet lagföringsbeslut. I brottsstatistiken räknas i stället antalet anmälda brott. Det är därför inte lämpligt att direkt jämföra fördelningen av huvudbrotten i statistiken över lagföringsbeslut med fördelningen av anmälda brott.
- redovisningen av lagföringsbeslut bygger på huvudbrottet i lagföringsbeslutet, det vill säga brotten med den strängaste påföljden i straffskalan. Det medför att lindrigare brott kan underskattas i förhållande till grövre brott i statistiken över lagföringsbeslut.
- ny lagstiftning kan innebära förändringar av bestämmelsen för ett brott. Ändringar i lagstiftningen medför att man för vissa brott inte kan jämföra antalet lagförda för ett brott med tidigare år utan att beakta eventuella förändringar i lagstiftningen.
- utvecklingen av antalet lagföringsbeslut följer ofta utvecklingen av antalet uppkädda brott och att antalet lagföringsbeslut rörande vissa brott, som trafikbrott och narkotikabrott, till stor del återspeglar polisens och åklagarnas insatser på området.
- statistiken över lagförda brott avser de brott för vilka en enskild person befunnits skyldig, vilket närmast motsvaras av brottsdeltaganden i statistiken över misstänkta personer.
- en och samma person inräknas i statistiken för varje enskilt lagföringsbeslut till skillnad från statistiken över misstänkta personer där en person endast inräknas en gång per brottstyp.
- i lagföringsstatistiken räknas åldern vid lagföringsbeslutet, till skillnad från statistiken för misstänkta personer, där den misstänkta personens ålder räknas utifrån när personen begått brottet.

Utvecklingen av antalet lagförda personer

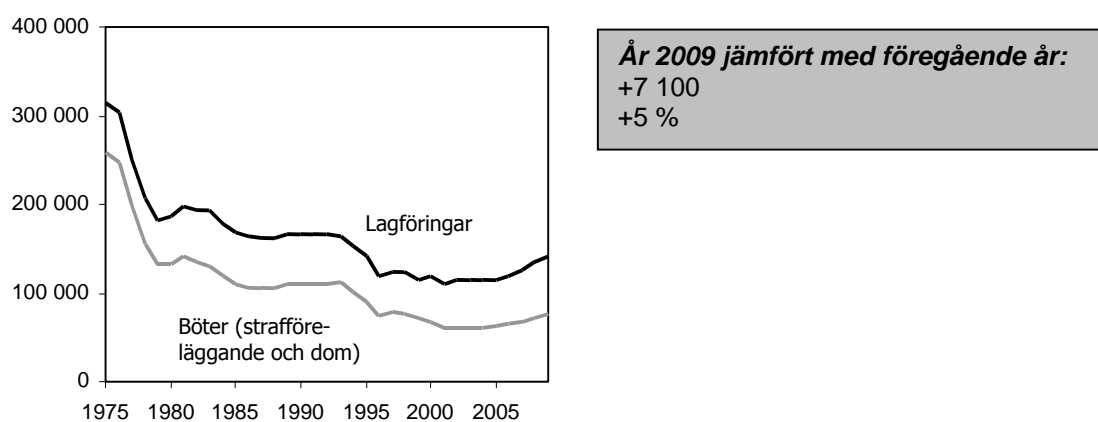
År 2009 fattades närmare 142 000 lagföringsbeslut (eller lagföringar) i Sverige, vilket är en ökning med drygt 5 procent jämfört med 2008. Mer än hälften (eller 71 700 beslut) avsåg *domslut* i tingsrätten, medan resterande 69 900 lagföringar skedde genom ett så kallat *åklagarbeslut*. Drygt 31 procent av uppgången bestod av domslut, vilka ökade med 2 250 beslut eller (3 procent). Bakom ökningen av lagförda personer låg främst fler lagföringar med huvudbrotten snatteri, ringa narkotikabrott, stöld och rattfylleri. Även antalet åklagarbeslut, såsom åtalsunderlåtelse och strafförelägganden, ökade under 2009. Det motsvarar en ökning av åtalsunderlåtelse med 2 850 beslut (eller 12 procent) och knappt 2 000 beslut (eller 5 procent) om strafförelägganden. Åtalsunderlåtelse stod för 40 procent och strafförelägganden för 28 procent av denna ökning.

Den största ökningen har därmed skett vad gäller åtalsunderlåtelse. Jämfört med 2008 ökade antalet åtalsunderlåtelse mest för brotten snatteri (+2 000 beslut), ringa narkotikabrott (+680 beslut) och olovlig körning (+270 beslut).

Av ökningen på 2 000 beslut om åtalsunderlåtelse gällande snatteri var ökningen störst för män (1 300 beslut). Åtalsunderlåtelse gällande snatteri ökade med cirka 700 beslut för kvinnorna. 33 procent (+660 beslut) av ökningen av åtalsunderlåtelse för snatteri gällde personer mellan 15–20 år. Männen stod för i princip hela ökningen av

åtalsunderlåtelsebeslut gällande ringa narkotikabrott (cirka +680 beslut). Av dessa riktades cirka 230 beslut (34 procent) mot unga män mellan 15 och 20 år.

Sett i ett längre perspektiv, sedan år 1975, har antalet lagföringsbeslut mer än halverats. En större del av minskningen inträffade redan i slutet av 1970-talet när fylleri avkriminaliserades. Under den efterföljande perioden, fram till mitten av 1990-talet, kom utvecklingen för både domstols- och åklagarbeslut att karakteriseras av en svagare, men kontinuerlig, minskning av antalet lagföringsbeslut. Framför allt minskade antalet strafförelägganden. Det förklaras delvis av att det för allt fler brott, särskilt brott mot trafikförfattningar och smuglingsbrott, infördes en möjlighet att förelägga ordningsbot. En del av minskningen, i synnerhet nedgången åren 1994–1996, kan sannolikt förklaras av en motsvarande minskning av antalet uppklarade brott dessa år. I mitten av 1990-talet stabiliserades lagföringarna på en relativt konstant nivå. Sedan 2005 har lagföringarna ökat något och ligger nu på den högsta nivån på tio år. Det är främst domslut och åtalsunderlåtelser som har ökat.

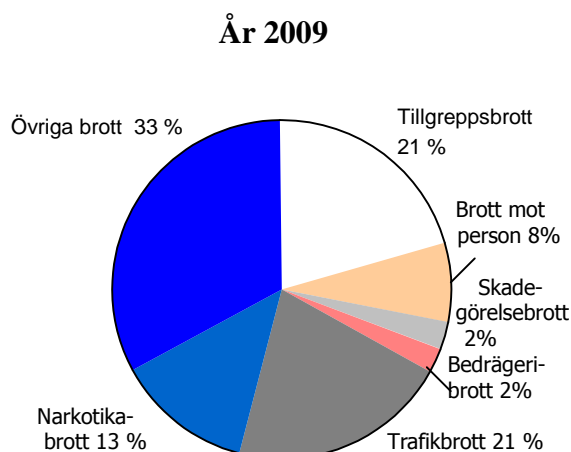
Figur 4.1. Antal lagföringsbeslut, åren 1975–2009.

Struktur

Trafikbrott är, sett till huvudbrotten, den enskilt vanligaste brottskategorin i samband med lagföringar. År 2009 gällde knappt 37 procent av samtliga lagföringsbeslut (gällande huvudbrott) brott mot olika vägtrafikförfattningar. Bland dem är brott mot trafikbrottslagen den största kategorin (drygt 56 procent). Trafikbrottslagen domineras av brotten grov olovlig körning, rattfylleri, olovlig körning och grovt rattfylleri. Trafikbrottens andel av lagföringarna har totalt sett inte förändrats under en tioårsperiod. Däremot har fördelningen inom kategorin förändrats så till vida att *antalet* brott mot trafikbrottslagen har ökat över tid, medan *antalet* brott mot övriga vägtrafikförfattningar har minskat. Den minskade andelen övriga vägtrafikbrott är delvis en följd av att flera sådana brott än tidigare kommit att beivras genom ordningsbotsföreläggande.

Tillgreppsbrott är, jämte trafikbrott, en vanlig brottskategori i lagföringar. År 2009 utgjorde de knappt 21 procent av huvudbrotten för samtliga lagföringsbeslut, vilket är en ökning jämfört med året innan (19 procent för år 2008). Andelen lagföringsbeslut gällande tillgreppsbrott har varierat mellan 23 och 19 procent under den senaste tioårsperioden. Bland tillgreppsbrotten dominerar brottet snatteri, som sett till huvudbrotten utgjorde drygt tre femtedelar av tillgreppsbrotten i lagföringarna år 2009.

Knappt 8 procent av huvudbrotten år 2009 rörde *brott mot person* (3–7 kap. BrB). Denna kategori domineras av misshandelsbrott, som omfattade cirka 85 procent av samtliga lagföringsbeslut i kategorin brott mot person under året.

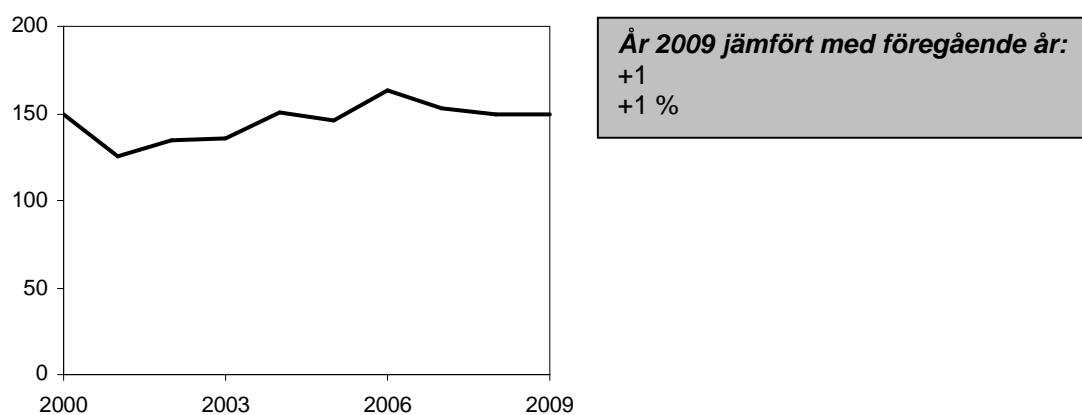

Figur 4.2. Andel (procent) lagföringsbeslut för brott efter huvudbrott, år 2009 (totalt 141 577 personer).

Utvecklingen av antalet lagföringsbeslut avseende våldsbrott, hot m.m.

Mord eller dråp

År 2009 fattades 150 domslut gällande *mord* eller *dråp* (inkl. försök, förberedelse och stämpling till brott) som huvudbrott. Det är i princip samma nivå jämfört med år 2008 då 149 domar om mord eller dråp fattades. Antalet lagföringar gällande mord eller dråp har varierat mellan 125 och 163 beslut sedan år 2000 i en svagt uppåtgående trend. Mord och dråp är en statistiskt sett liten brottskategori, det är därför naturligt att utvecklingen visar på relativt kraftiga årliga variationer.

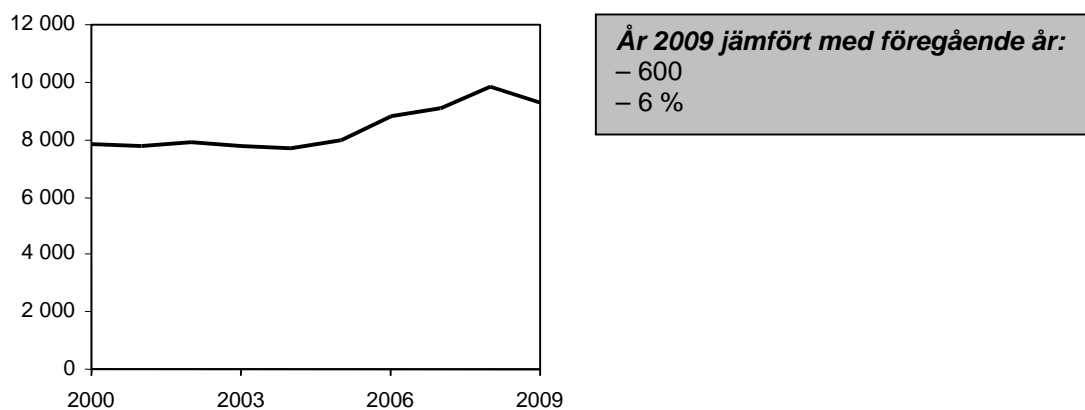

Figur 4.3. Antal lagföringsbeslut med mord eller dråp som huvudbrott, åren 2000–2009.

Misshandel

Bland våldsbrotten utgör *misshandel* (inklusive *grov misshandel*) den största brottskategorin i lagföringarna. År 2009 fattades nästan 9 250 lagföringsbeslut med misshandel som huvudbrott. Under åren 2000–2005 låg antalet lagföringsbeslut gällande misshandel på en relativt stabil nivå på i genomsnitt 7 800 beslut årligen. Under den senare delen av 2000-talet skedde en ökning av antalet lagföringar för misshandel. År 2009 kan dock en minskning med cirka 600 beslut eller 6 procent noteras jämfört med föregående år.

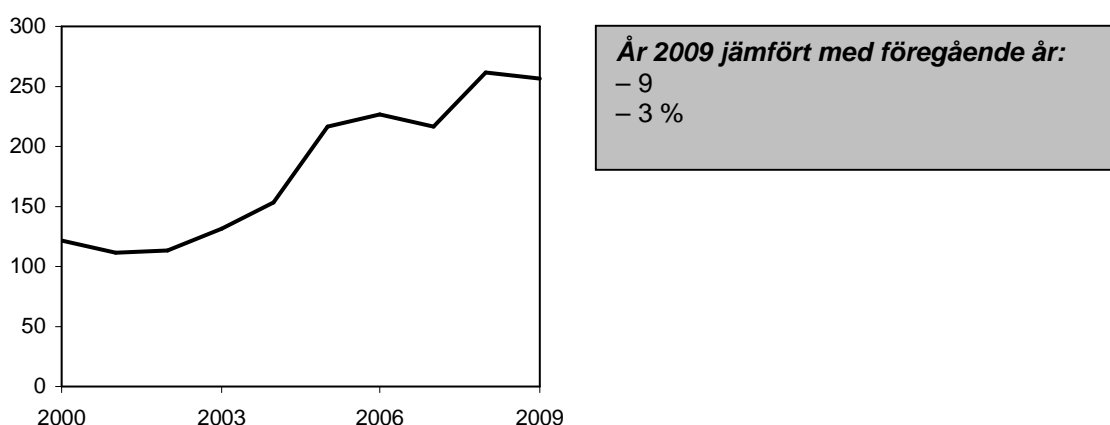
Gärningar som misshandel, olaga hot, ofredande med mera kan, när de utgjort ett led i en upprepad kränkning, rubriceras som grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. År 2009 fattades 450 lagföringsbeslut för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning som huvudbrott. Det är en minskning med 70 beslut eller 14 procent jämfört med år 2008.

Figur 4.4. Antal lagföringsbeslut med misshandel som huvudbrott, åren 2000–2009.

Våldtäkt och andra sexualbrott

År 2009 fattades cirka 250 lagföringsbeslut gällande våldtäkt (inklusive grov våldtäkt), vilket är en minskning med 9 lagföringar eller 3 procent jämfört med föregående år. Under perioden 2000–2008 kom antalet lagföringsbeslut gällande våldtäkt som huvudbrott att mer än fördubblas. Ökningen var koncentrerad till senare delen av perioden (2005–2008) och kan delvis förklaras av den nya sexualbrottslagstiftningen som trädde i kraft den 1 april 2005. Lagändringen innebar bland annat en utvidgning av bestämmelsen för våldtäkt, och därigenom har en del gärningar som tidigare rubricerats som sexuellt utnyttjande kommit att bedömas som våldtäkt. Med den nya lagstiftningen tillkom även en särskild bestämmelse för våldtäkt mot barn (4 §), vilket försvårar jämförelser över tid av antalet lagföringar när det gäller våldtäkter. År 2009 fattades 160 lagföringsbeslut för våldtäkt mot barn den siffran är oförändrad jämfört med föregående år.

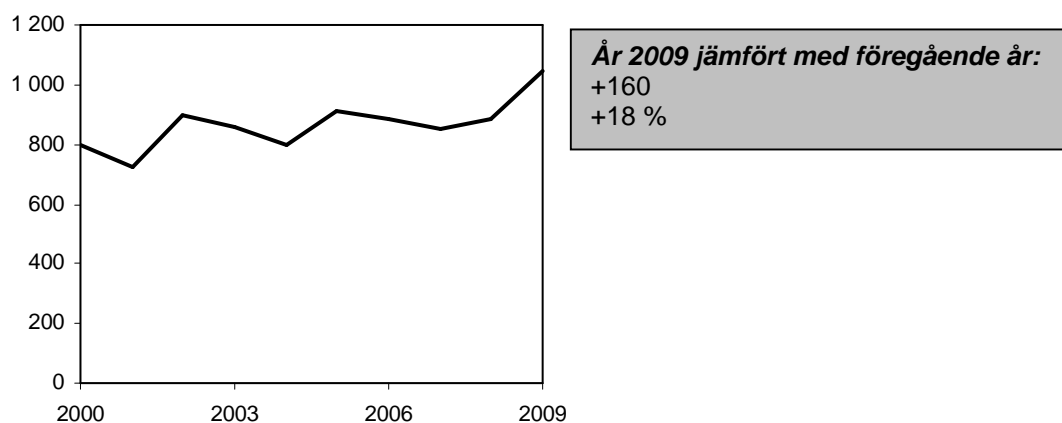

Figur 4.5. Antal lagföringsbeslut med våldtäkt som huvudbrott, åren 2000–2009.

Rån

År 2009 fattades 1 050 lagföringsbeslut gällande rån (inklusive grovt rån), vilket är en ökning med drygt 18 procent eller cirka 160 beslut jämfört med 2008. Antalet lagföringsbeslut för rån har varierat kring en uppåtgående trend den senaste

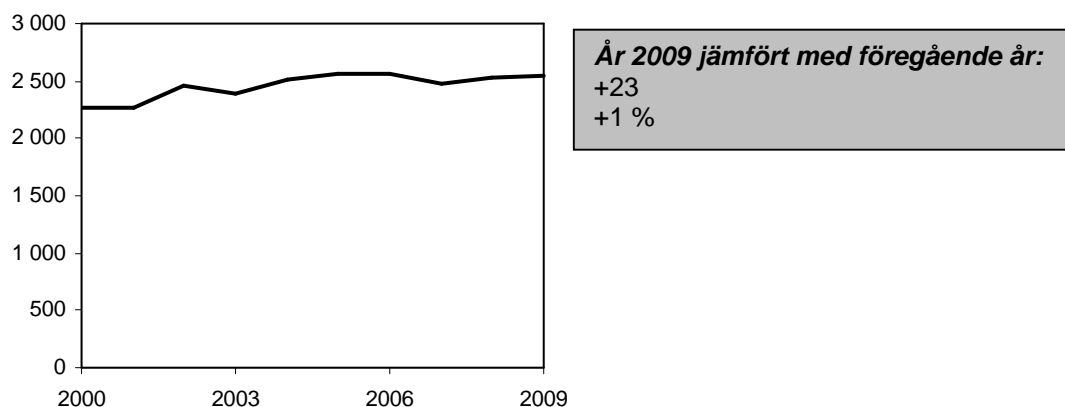
tioårsperioden. Sedan år 2000 har antalet ökat med nästan 250 beslut eller drygt 31 procent.

Figur 4.6. Antal lagföringsbeslut med rån som huvudbrott, åren 2000–2009.

Våld eller hot mot tjänsteman

År 2009 uppgick antalet lagföringsbeslut för *våld eller hot mot tjänsteman* till knappt 2-550 beslut. Jämfört med 2008 kan en liten ökning med 23 beslut eller knappt 1 procent noteras. Under åren 2000–2009 har antalet lagföringsbeslut uppvisat små variationer.

Figur 4.7. Antal lagföringsbeslut med våld eller hot mot tjänsteman som huvudbrott, åren 2000–2009.

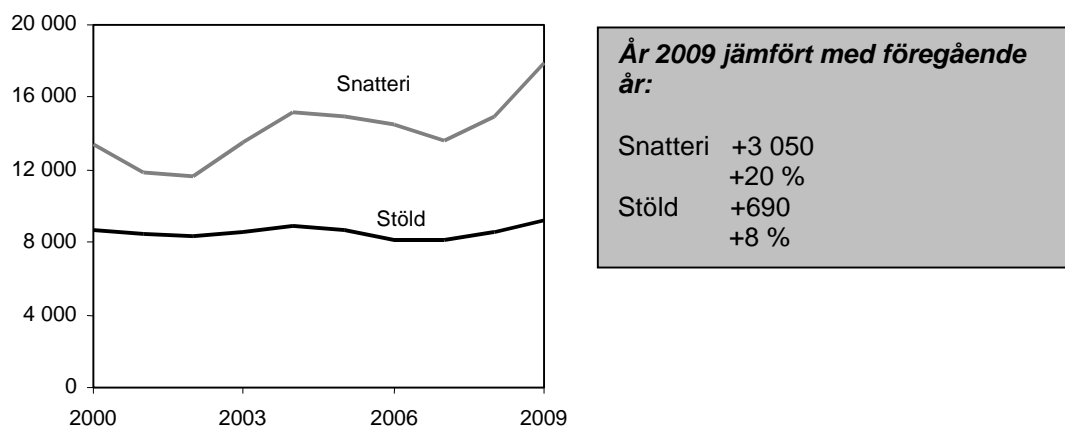
Utvecklingen av antalet lagföringsbeslut avseende stöld och andra tillgreppsbrott

Under 2009 fattades närmare 29 400 lagföringsbeslut gällande *stöld och andra tillgreppsbrott*, vilket är en ökning med 3 600 beslut eller 14 procent jämfört med 2008. Lagföringar för snatteri ökade med 3 050 beslut eller 20 procent jämfört med året innan. Under tioårsperioden 2000–2008 har antalet lagföringsbeslut för tillgreppsbrott varierat kring en nivå på i genomsnitt 24 900 beslut.

Stöld och snatteri

Utvecklingen skiljer sig åt mellan olika typer av tillgreppsbrott. År 2009 fattades drygt 9 200 lagföringsbeslut om *stöld (inklusive grov stöld)* och knappt 18 000 lagföringsbeslut för *snatteri*. Både antalet lagföringsbeslut för stöld och antalet lagföringsbeslut som gäller snatteri har ökat sedan år 2000, ökningen är cirka 7 procent

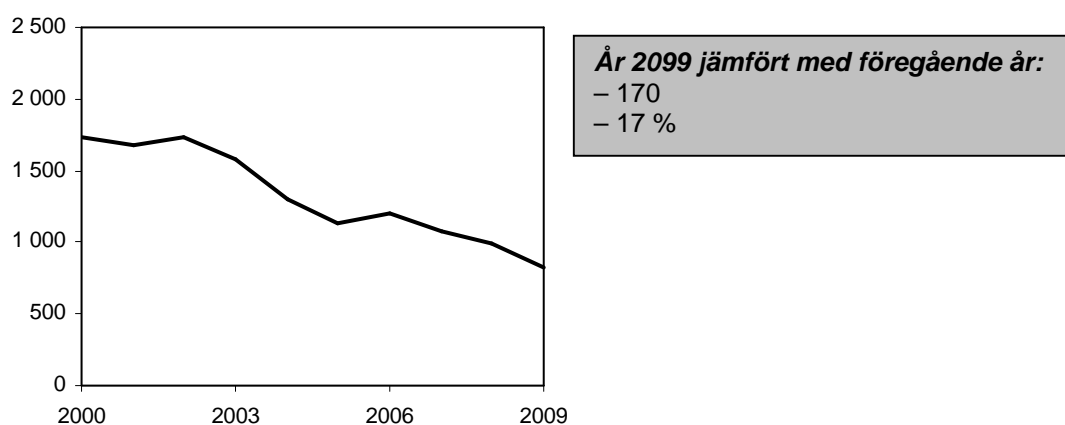
för stöld och 34 procent för snatteri. I jämförelse med föregående år har lagföringsbesluten för stöld ökat med 8 procent. Lagföringsbesluten för snatteri ökade med drygt 20 procent, detta är den största årliga ökningen när det gäller tillgreppsbrott sedan år 2000.

Figur 4.8. Antal lagföringsbeslut med stöld eller snatteri som huvudbrott, åren 2000–2009.

Tillgrepp av fortskaffningsmedel

En kontinuerlig nedgång över tid kan konstateras i antalet lagföringsbeslut för *tillgrepp av fortskaffningsmedel*. Antalet lagföringar med tillgrepp av fortskaffningsmedel som huvudbrott uppgick år 2009 till drygt 820 beslut, vilket är en minskning med cirka 900 beslut eller 52 procent sedan år 2000. Jämfört med föregående år har antalet lagföringsbeslut för tillgrepp av fortskaffningsmedel minskat med drygt 170 beslut eller 17 procent, vilket faller inom mönstret för variationerna under de senaste tio åren (2000–2009).

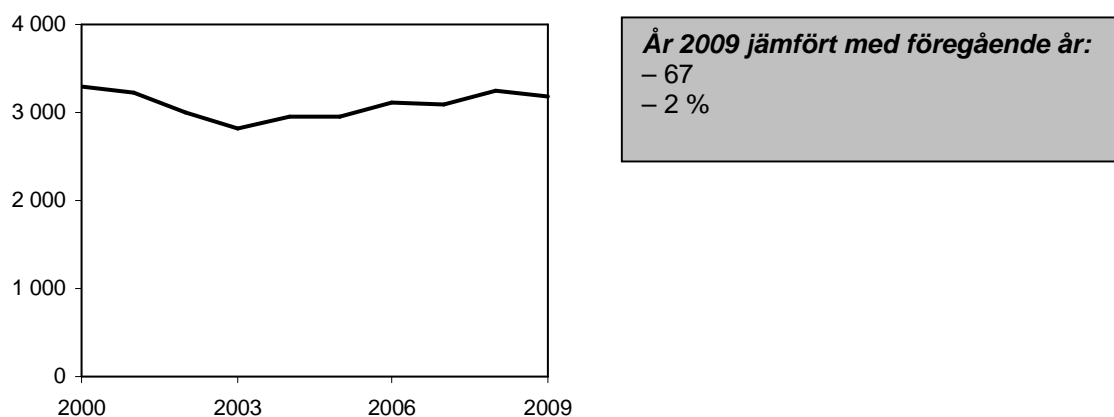
Figur 4.9. Antal lagföringsbeslut med tillgrepp av fortskaffningsmedel som huvudbrott, åren 2000–2009.

Utvecklingen av lagföringsbeslut avseende övriga brott

Bedrägeribrott

År 2009 fattades nära 31 200 lagföringsbeslut för *bedrägeribrott* av olika slag (9 kap. BrB), vilket är en minskning med 2 procent jämfört med 2008. I början av 2000-talet minskade antalet bedrägeribrott under några år för att efter år 2003 öka successivt.

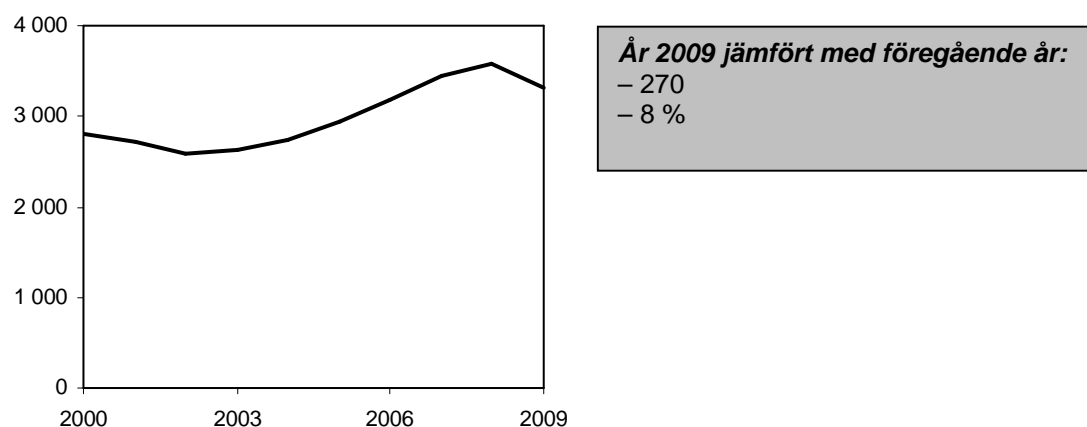
Totalt sett har antalet lagföringsbeslut för bedrägeribrott med mera som huvudbrott minskat med knappt 120 beslut eller knappt 4 procent sedan år 2000.

Figur 4.10. Antal lagföringsbeslut med bedrägeri som huvudbrott, åren 2000–2009.

Skadegörelsebrott

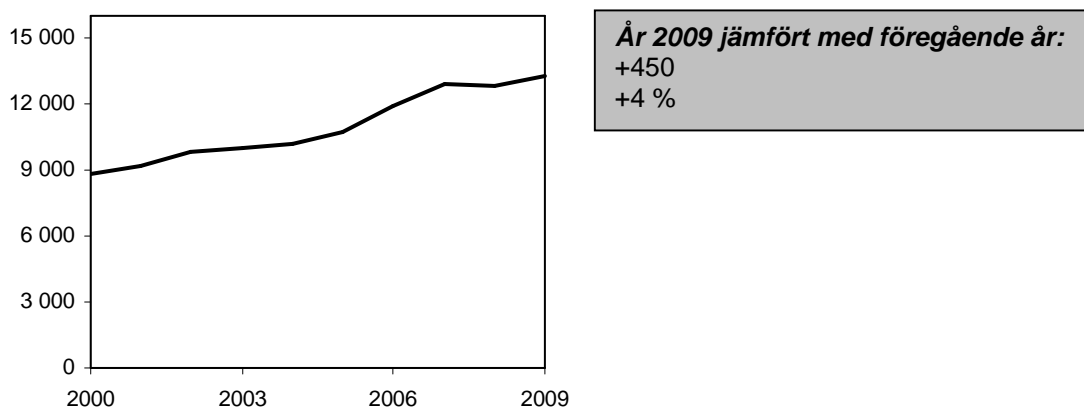
Antalet lagföringsbeslut för *skadegörelse* som huvudbrott har under tioårsperioden 2000–2009 ökat med nära 19 procent. Sedan 2002 har trenden varit kontinuerligt uppåtgående. År 2009 minskade dock antalet lagföringsbeslut gällande skadegörelse med 270 beslut eller knappt 8 procent, jämfört med föregående år.

Figur 4.11. Antal lagföringsbeslut med skadegörelse som huvudbrott, åren 2000–2009.

Rattfylleri

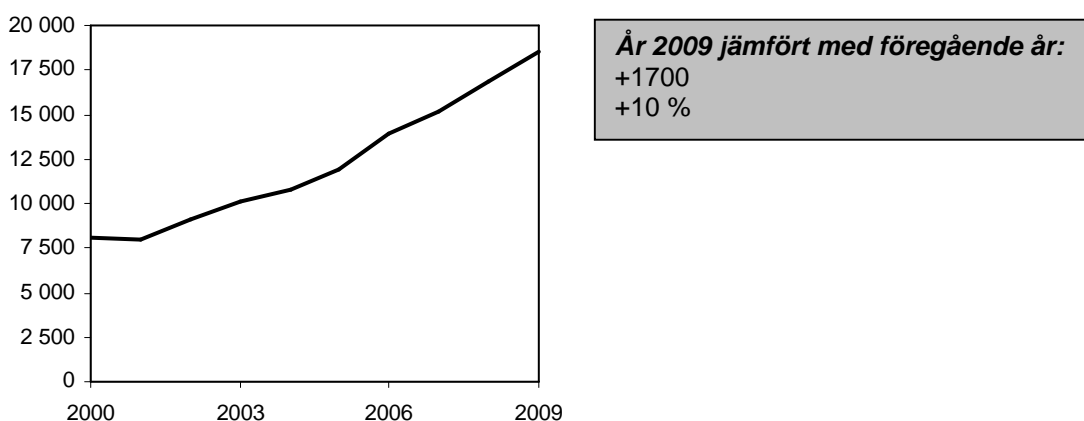
År 2009 uppgick antalet lagföringsbeslut för *rattfylleri* eller *grovt rattfylleri* (inkluderar även grovt rattfylleri under påverkan av narkotika) som huvudbrott till nära 13 300 beslut. Det motsvarar en ökning med drygt 450 beslut eller knappt 4 procent jämfört med föregående år. Antalet beslut för rattfylleri har under den senaste tioårsperioden 2000–2009 följt en uppåtgående trend. Under denna period har antalet lagföringar ökat med knappt 4 700 beslut eller 52 procent. Utvecklingen av antalet lagföringar rörande trafikbrott som rattfylleri återspeglar till stor del polisens insatser på trafikområdet.

Figur 4.12. Antal lagföringsbeslut med rattfylleri (inkl. grovt rattfylleri) som huvudbrott, åren 2000–2009.

Narkotikabrott

År 2009 fattades drygt 18 500 lagföringsbeslut för *brott mot narkotikastrafflagen* som huvudbrott. Det är en ökning med 10 procent eller 1 700 beslut jämfört med 2008. Bakom uppgången ligger huvudsakligen att antalet lagföringsbeslut för ringa narkotikabrott ökade med drygt 1 600 beslut eller nära 12 procent. Antalet narkotikalagföringar kan delvis förklaras av förändringar i myndigheters resurser och prioriteringar. Sedan år 2000 har antalet lagföringsbeslut för brott mot narkotikastrafflagen mer än fördubblats och trenden har varit tydligt uppåtgående. Det är framför allt lagföringar rörande ringa narkotikabrott som har ökat.

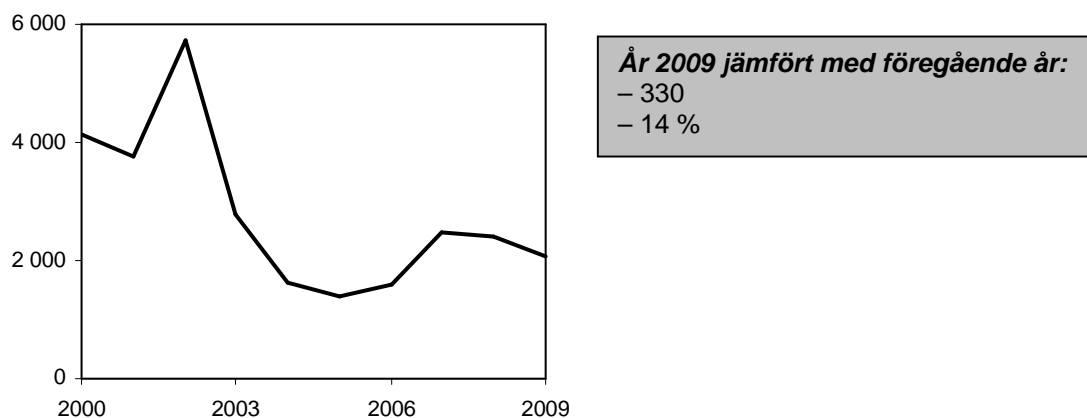
Figur 4.13. Antal lagföringsbeslut med narkotikabrott som huvudbrott, åren 2000–2009.

Smugglingsbrott

Under 2009 fattades omkring 2 100 lagföringsbeslut för brott mot *lagen om straff för smuggling*, vilket är en minskning med 330 beslut eller nära 14 procent jämfört med föregående år. Det var framför allt olika typer av ringa brott (ringa smuggling och ringa tullbrott) som minskade (med 130 respektive 170 lagföringsbeslut eller 42 respektive 19 procent).

Tullverksåklagare har möjlighet att antingen utfärda ordningsbots- eller strafförelägganden för ringa tull- och smugglingsbrott. Praxis för användandet av ordningsbot respektive strafförelägganden har dock skiftat över tid, vilket har påverkat

lagföringsstatistiken eftersom ordningsbotsförelägganden redovisas separat och ingår inte i begreppet lagföringsbeslut. Åren 2003–2004 sjönk antalet lagföringar för smuglingsbrott kraftigt, delvis till följd av att man i större utsträckning utfärdade ordningsbot. Antalet lagföringar för smuglingsbrott år 2009 är en fortsättning på den neråtgående trend som påbörjades under början av 1980-talet. För att få en fullständig bild av Tullverkets lagförande verksamhet bör man även studera statistiken över ordningsbotsföreläggande.

Figur 4.14. Antal lagföringsbeslut med smuglingsbrott som huvudbrott, åren 2000–2009.

Lagförda brott

Från och med år 2004 redovisar statistiken, vid sidan av lagföringsbeslut med huvudbrott, även lagförda brott. Eftersom lagföringsstatistiken har en annan avgränsning och detaljeringsgrad av brotten än brottsstatistiken bör man tänka på att antalet lagförda brott inte kan ställas i direkt relation till antalet anmälda brott. Lagförda brott bör i stället jämföras med brottsdeltaganden i brottsstatistiken.

År 2009 lagfördes 242 000 brott, vilket innebär att de cirka 142 000 lagföringsbesluten i snitt avsåg 1,7 brott. Antalet brott per lagföringsbeslut är något lägre än för 2008, då totalt sett cirka 245 000 brott lagfördes motsvarande i genomsnitt 1,8 brott per lagföringsbeslut. Det genomsnittliga antalet lagförda brott är generellt sett något högre för domslut (2,1 brott per domslut), än för åklagarbeslut (1,2 brott/strafföreläggande respektive 1,6 brott per åtalsunderlåtelse). Det genomsnittliga antalet brott per lagföringsbeslut skiljer sig även något mellan lagföringar som rör män (2,1) respektive kvinnor (1,8), liksom mellan lagföringar som rör ungdomar i åldern 15–20 år (1,9) respektive lagföringsbeslut gällande personer över 21 år (1,7).

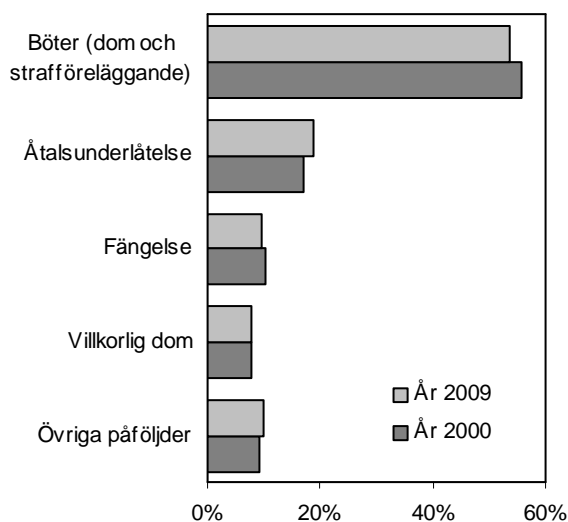
Av de 161 000 brott som lagfördes i domstol år 2009 hade 84 procent begåtts under samma år som domslutet (63 550 domslut) eller året innan (72 150 domslut). Hur snabbt ett brott kan lagföras beror på flera olika faktorer och varierar mellan olika brottstyper. Stor betydelse kan tillskrivas brottsutredningens omfattning, som i sin tur beror på brottets karaktär. Andelen lagförda brott som begåtts samma år som, eller året innan, lagföringsbeslutet (det vill säga åren 2008–2009), var jämförelsevis hög för brott mot trafikbrottslagen (90 procent), tillgreppsbrott (91 procent) och brott mot narkotikastrafflagen (85 procent). Till de brott där en mycket liten andel hade lagförts redan samma år eller året efter det att brottet begicks, hör bland annat brott mot borgenärer enligt 11 kap. BrB (6 procent) och brott enligt skattebrottslagen (5 procent) som ofta kräver omfattande brottsutredningar.

Brottsstrukturen för samtliga lagförda brott ser något annorlunda ut än den för

huvudbrotten i lagföringarna. Det beror på att lindrigare brott och brott av seriebrottskaraktär tenderar att bli underrepresenterade i redovisningen av huvudbrotten. Även de beräkningsprinciper som tillämpas har viss betydelse för underrepresentationen. Skillnader mellan brottsstrukturen för samtliga brott (huvud- och bibrott) och för enbart huvudbrott är dock relativt liten. Brott som får större andel (cirka 7 procentenheter) i redovisningen över samtliga lagförda brott jämfört med huvudbrottsredovisningen, är bland annat brott enligt narkotikastrafflagen, medan bland annat tillgreppsbrott (8 kap. BrB) i stället får en lägre andel (cirka 4 procentenheter) jämfört med huvudbrottsredovisningen.

Påföljder

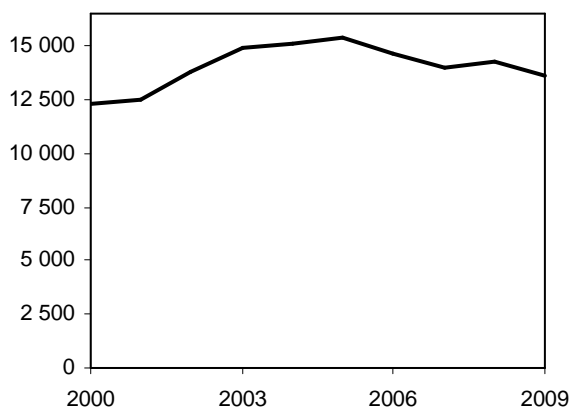
Med hjälp av lagföringsstatistiken är det möjligt att följa utvecklingen av olika påföljder. Som framgår av figur 4.15 har det skett vissa förändringar i påföljdsstrukturen under den senaste tioårsperioden (2000–2009). Till de större strukturella förändringarna noteras att andelen strafförelägganden eller domslut med huvudpåföljden böter har minskat, samtidigt som andelen meddelade åtalsunderlåtelse har ökat.

Figur 4.15. Andel (procent) lagföringsbeslut för brott efter huvudpåföljd, åren 2000 (totalt 118 721 beslut) och 2009 (totalt 141 577 beslut).

Påföljder i domslut

År 2009 utgjorde *fängelse* huvudpåföljd i drygt 3 550 domslut. Det är en minskning med cirka 700 domslut eller 5 procent jämfört med 2008. Antalet domslut (eller domar) där fängelse var huvudpåföljd följer sedan år 2000 en uppåtgående trend med vissa årliga variationer. Under åren 2007–2009 har dock antalet fängelsedomar stabiliserats kring cirka 14 000 domslut per år.

Figur 4.16. Antal domslut om dom till fängelse, åren 2000–2009.

I knappt 250 domslut år 2009 var *rättspsykiatrisk vård* huvudpåföljd, varav en majoritet (180 domslut eller 74 procent) avsåg rättspsykiatrisk vård med utskrivningsprövning. Det är i förhållande till 2008 en minskning med 52 domslut eller 18 procent. Antalet domslut med huvudpåföljden rättspsykiatrisk vård har varierat relativt kraftigt kring en svagt neråtgående trend sedan år 2000.

Antalet domar med huvudpåföljden *skyddstillsyn* uppgick 2009 till drygt 7 400 domslut, vilket är en ökning med drygt 590 domslut eller 9 procent jämfört med 2008. I knappt 1-200 domslut eller 16 procent av samtliga domar med skyddstillsyn som huvudpåföljd utdömdes påföljden i kombination med föreskrift om kontraktsvård. I drygt 1 400 domslut eller 19 procent dömdes till skyddstillsyn förenat med samhällstjänst och i drygt 200 domslut eller knappt 3 procent dömdes till skyddstillsyn, förenat med fängelse. Under tioårsperioden 2000–2009 har antalet domar gällande skyddstillsyn ökat med drygt 1 300 domslut eller 21 procent. Trenden är svagt uppåtstående med stora årliga variationer. Bakom ökningen står framför allt fler domar rörande skyddstillsyn med samhällstjänst, som ökat från knappt 870 till drygt 1 400 domslut under de senaste tio åren. Även antalet domar gällande skyddstillsyn med föreskrift om kontraktsvård har ökat under den senaste tioårsperioden, med drygt 250 domslut eller 27 procent. Antalet domar gällande skyddstillsyn i kombination med fängelse har i stället minskat med 61 domslut eller 24 procent sedan år 2000.

Antalet domar med huvudpåföljden *villkorlig dom* uppgick 2009 till drygt 11 100, vilket är en marginell ökning med knappt 98 domslut eller mindre än 1 procent jämfört med året innan. Sedan år 2000 har antalet ökat med nästan 2 000 domslut vilket motsvarar en ökning på 22 procent. Antalet domslut gällande villkorlig dom i kombination med samhällstjänst uppgick i sin tur till 4 550 år 2009, vilket motsvarar 41 procent av samtliga domar med villkorlig dom som huvudpåföljd under året. Påföljden villkorlig dom i kombination med samhällstjänst låg i princip på samma nivå som året innan.

Böter, som erhålls genom domslut eller genom godkänt strafföreläggande, (se nedan) är sammantaget den vanligaste påföljden bland samtliga lagföringsbeslut och utgör totalt drygt hälften (54 procent) av det totala antalet lagföringar år 2009. År 2009 fattades cirka 32 800 domslut med huvudpåföljd *böter*. Jämfört med 2008 är det en ökning med drygt 2 550 domslut eller knappt 9 procent och den högsta nivån sedan år 2000. Under tioårsperioden 2000–2009 har antalet domslut med huvudpåföljden böter ökat med knappt 9 600 domslut eller 41 procent. Trenden har varit uppåtstående med stora variationer. Under samma period har andelen bötesdomslut ökat från 19 till 23 procent

av samtliga lagföringar.

Sluten ungdomsvård utgör sedan 1999 ett alternativ till fängelse för ungdomar. År 2009 utgjorde sluten ungdomsvård huvudpåföljd i 100 domslut rörande ungdomar 15–20 år. Det kan jämföras med år 2008, då tingsrätterna dömde till sluten ungdomsvård i 98 fall. I genomsnitt dömdes ungdomar till sluten ungdomsvård i nästan nio månader, vilket var något lägre än föregående år då den genomsnittligt utdömda vårdtiden var cirka 10 månader. Knappt en tredjedel (28 procent) av domsluten avsåg rån eller grovt rån, medan närmare en femtedel (19 procent) avsåg grov misshandel som huvudbrott. Andra förekommande brottsrubriceringar var exempelvis mord, dråp, våldtäkt och grov våldtäkt.

Den 1 januari 2007 infördes ändringar om ingripande mot och behandlingen av unga lagöverträdare (se avsnittet Definitioner och begrepp). Ändringarna innebar bland annat att tillämpningen av påföljden vård inom socialtjänsten tydligare inriktades på unga med särskilt behov av vård. Avgränsningen synliggjordes genom att påföljden bytte beteckning till *Ungdomsvård*. Ändringarna innebar samtidigt att *ungdomstjänst* infördes som ny fristående påföljd för unga lagöverträdare under 21 år. År 2009 var antalet med ungdomsvård eller ungdomstjänst som huvudpåföljd drygt 1 550 respektive 2 900 domar. Antalet domar rörande ungdomsvård minskade med 88 domslut eller 5 procent jämfört med år 2008, medan antalet domar rörande ungdomstjänst som huvudpåföljd i princip var oförändrat (med en ökning om 9 domslut eller mindre än 1 procent).

Lagföringar genom åklagarbeslut

År 2009 meddelade åklagarna drygt 26 800 *åtalsunderlåtelse*, vilket är en ökning med närmare 2 850 beslut eller 12 procent jämfört med år 2008. Ökningen rör i hälften av fallen åtalsunderlåtelse som meddelats enligt 20 kap. 7 §, 1st, 3p i rättegångsbalken, det vill säga när den tilltalade står åtalad för ett eller flera andra brott och det åtalsunderlåtna brottet inte anses påverka (skärpa) straffpåföljden för de åtalade brotten, (se avsnittet Definitioner och begrepp). Antalet meddelade åtalsunderlåtelse, med hänvisning till nämnda bestämmelse, ökade från knappt 17 130 beslut år 2008 till nästan 18 550 beslut 2009. Det är en ökning på drygt 1 400 beslut eller 8 procent. Åtalsunderlåtelse som meddelats av detta skäl avsåg främst brotten ringa narkotikabrott, i 4 900 beslut år 2009, brott mot trafikbrottslagen 4 250, beslut och snatteri, 2 950 beslut. I alla dessa fall skedde en ökning i antalet beslut jämfört med året innan. Besluten för snatteribrott ökade med 760 beslut (35 procent), ringa narkotikabrott med 570 beslut (13 procent) och brott mot trafikbrottslagen med 270 beslut (7 procent). Den resterande ökningen avsåg åtalsunderlåtelse som meddelats enligt 17 paragrafen i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), det vill säga när den unge kommer att få vård eller annan hjälp, (20 procent av ökningen) samt 20 kap., 7 §, 1st, 1p rättegångsbalken (29 procent av ökningen), det vill säga när det kan antas att brottet inte skulle leda till någon annan påföljd än böter. (Se avsnittet Definitioner och begrepp). Även här står snatterier och ringa narkotikabrott för den största ökningen. När det gäller den punkten i rättegångsbalken har en fördubbling av antalet beslut gällande snatteri skett sedan 2008, från 690 beslut år 2008 till 1 350 beslut år 2009. När det gäller beslut om åtalsunderlåtelse enligt 17 paragrafen i LUL ökade antalet beslut för ringa narkotikabrott med 110 stycken (49 procent) till totalt 320 beslut och för snatteri med 540 beslut (19 procent) till totalt 3 450 beslut.

Under tioårsperioden 2000–2009 har antalet meddelade *åtalsunderlåtelse* ökat med 33 procent, vilket motsvarar en ökning med 7 000 beslut.

Antalet utfärdade och godkända *strafförelägganden* uppgick 2009 till knappt 43 050 beslut, en ökning med knappt 2 000 beslut eller 5 procent jämfört med föregående år. År

2009 godkändes 1 900 strafförelägganden med huvdpåföljden villkorlig dom, vilket motsvarar drygt 4 procent av samtliga godkända strafförelägganden.

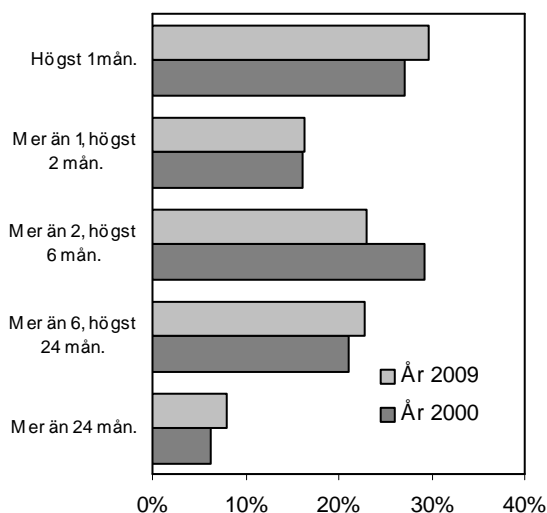
Sett till den senaste tioårsperioden 2000–2009 noteras en markant minskning av antalet utfärdade och godkända strafförelägganden under början av perioden, åren 2000–2001. År 2002 började nivåerna åter vända uppåt för att år 2009 ligga på ungefär samma nivå som innan nedgången. Det minskade antalet strafförelägganden i början av 2000-talet ska ses mot bakgrund av utvidgningen av ordningsbotsinstitutet år 2000.

Fängelsetidens längd

Bland samtliga domslut med påföljden fängelse år 2009 (inkluderat skyddstillsyn med fängelse samt dom enligt 34 kap. 1 § 1p brottsbalken, avseende fängelse) som påföljd dömdes i närmare två femtedelar till ett kortare fängelsestraff på högst sex månader, varav 16 procent till ett straff på *högst två månader* och 23 procent till ett straff på *över två till högst sex månader*. I närmare en fjärdedel av domsluten eller 23 procent utdömdes fängelsestraff på *över sex månader till högst två år* och omkring 8 procent till fängelsestraff på *över två år* (se figur 4.17). Det totala antalet fängelsedomar ökade med cirka 700 beslut eller 5 procent jämfört med föregående år.

Minskningarna i antalet fängelsedomar för 2009 jämfört med 2008 återfinns i samtliga straffidsgrupper med en strafftid på upp till högst 2 år. För straffidsgruppen mer än två år ökade antalet med 21 domslut eller 5 procent jämfört med föregående år. Antalet fängelsedomar med livstids fängelse år 2009 uppgick till 13, vilket är 3 domslut fler än år 2008.

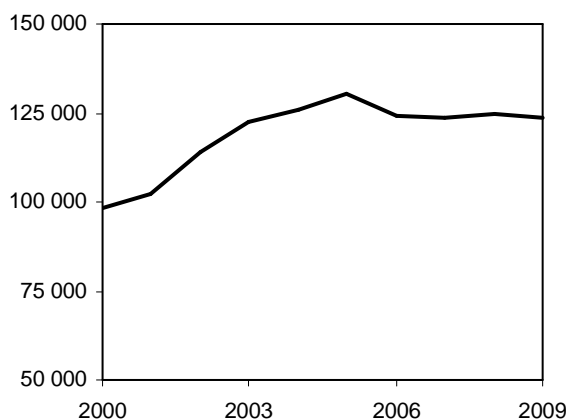
De förhållandevis små förändringarna i straffidsstrukturen innebär att den genomsnittliga strafftiden i princip är oförändrad, knappt 9 månader, jämfört med år 2008.

Figur 4.17. Andel (procent) domslut om fängelse efter fängelsetidens längd, åren 2000 (totalt 12 548 domar) och 2009 (totalt 13 770 domar).

Sett till den senaste tioårsperioden 2000–2009, har den genomsnittligt utdömda strafftiden ökat från knappt 8 till knappt 9 månader. Ökningen kan i huvudsak förklaras dels av införandet av alternativa påföljder till de kortare fängelsestraffen, dels av en ökning av antalet dömda till längre strafftider (speciellt för grovt narkotikabrott). Det innebär att den totala utdömda strafftiden har ökat under perioden, från knappt 98 600 månader

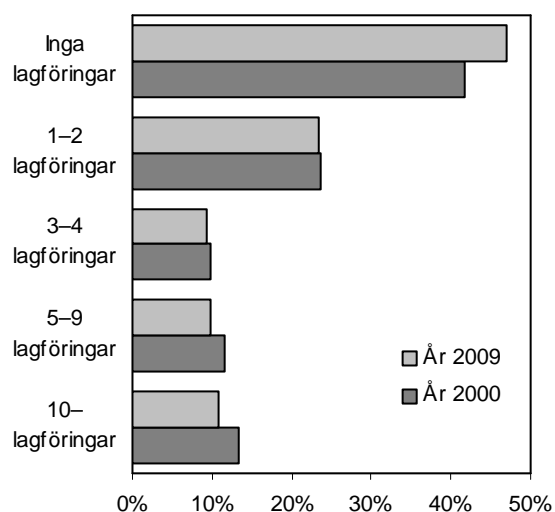
till drygt 124 000 månader. Ökningen skedde dock främst fram till år 2005 (en ökning med 32 procent), därefter har den totala utdömda strafftiden stabiliserats på en relativt konstant nivå.

Figur 4.18. Den totala utdömda strafftiden i månader (exklusive livstidsdömda), åren 2000–2009.

Tidigare lagföringar

Cirka 47 procent, drygt 66 400, av lagföringsbesluten avsåg år 2009 *tidigare ostraffade* personer, sett till de närmaste tio åren före den aktuella lagföringen. Omkring 23 procent (närmare 33 000 beslut) avsåg personer som tidigare hade lagförts *en och två gånger*, medan 11 procent (drygt 15 300 beslut) avsåg personer som lagförts *tio eller fler gånger* under den närmast föregående tioårsperioden. Mellan åren 2000 och 2009 har andelen lagföringsbeslut som rör tidigare ostraffade personer och personer som lagförts mellan en och två gånger ökat, samtidigt som andelen lagföringsbeslut mot personer som tidigare är lagförda tio eller fler gånger har minskat.

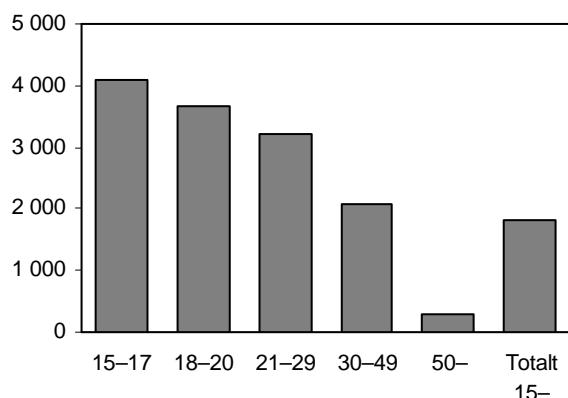

Figur 4.19. Andel (procent) lagföringsbeslut för brott efter antal lagföringar de närmast föregående tio åren, åren 2000 (totalt 118 721 lagföringsbeslut) och 2009 (totalt 141 577 lagföringsbeslut).

Ålder och kön

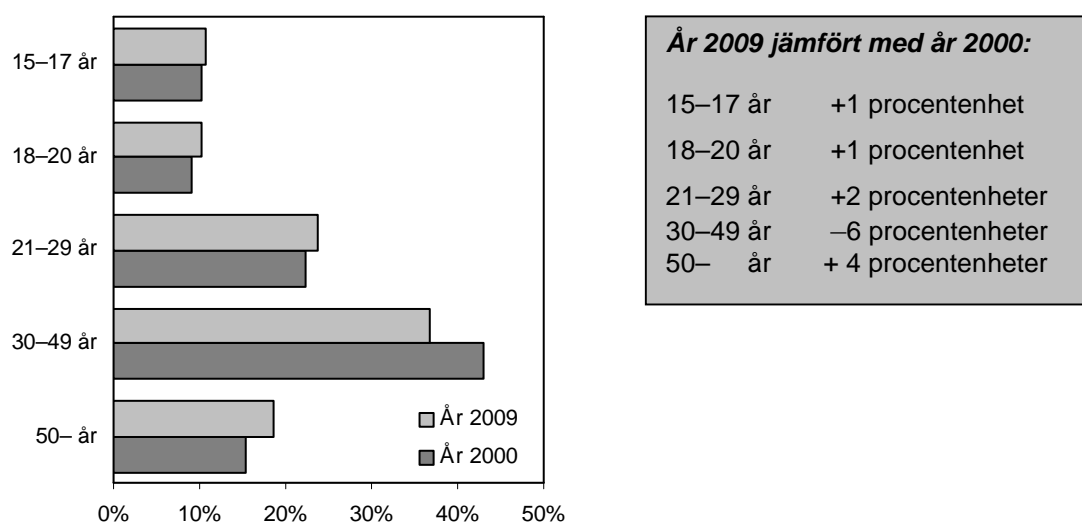
Ålder

Straffbarhetsåldern är 15 år, vilket innebär att påföljd inte får dömas ut för brott om gärningspersonen var under 15 år när brottet begicks. År 2009 fattades knappt 29 700 lagföringsbeslut gällande ungdomar i åldrarna 15–20 år. Jämfört med 2008 är det en ökning med drygt 830 beslut eller 3 procent. Lagföringsbeslut mot ungdomar utgör cirka 21 procent av samtliga lagföringsbeslut, medan ungdomar i åldern 15–20 år utgör endast cirka 10 procent av den straffbara befolkningen. Det innebär att antalet lagföringsbeslut i relation till medelfolkmängden är större i de yngre åldersgrupperna (15–17 år respektive 18–20 år) än i de äldre.

Figur 4.20. Antal lagföringsbeslut per 100 000 av medelbefolkningen i respektive åldersgrupp, år 2009.

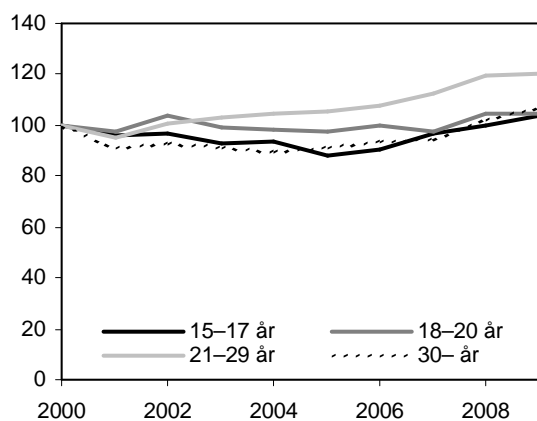
Ungdomarnas andel av samtliga lagföringsbeslut är 2 procentenheter högre än år 2000, då de lagförda ungdomarna i åldern 15–20 år utgjorde drygt 19 procent. Inga större förändringar har skett mellan andelen lagförda i de olika åldersgrupperna i jämförelse med år 2008.

Figur 4.21. Andel (procent) lagföringsbeslut efter ålder, åren 2000 (totalt 118 721 lagföringsbeslut) och 2009 (totalt 141 577 lagföringsbeslut).

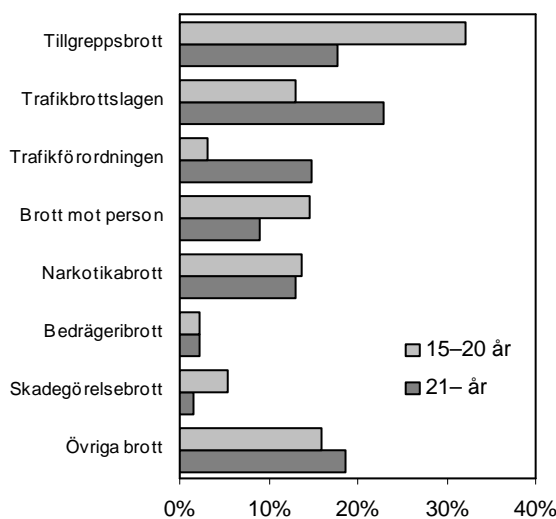
Sedan år 2000 har antalet lagföringsbeslut per 100 000 av medelfolkmängden ökat mer eller mindre i samtliga åldersgrupper. Vid tolkning av utvecklingen bör man tänka på att brottsstrukturen skiljer sig åt för olika åldersgrupper och att upptäcktsrisken och andra faktorer som har betydelse för lagföringen varierar för olika typer av brott.

Sammantaget innebär det att utvecklingen i statistiken bland annat påverkas av att upptäcktsrisken för olika åldersgrupper kan ha förändrats över tid.

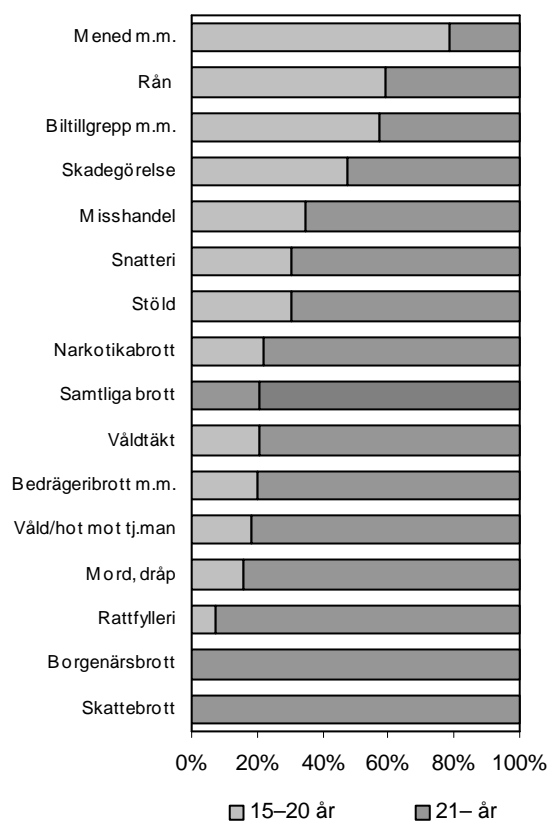
Figur 4.22. Index över antalet lagföringar för brott, efter ålder, per 100 000 i medelbefolkningen, åren 2000–2009 (2000=100).

De antalsmässigt vanligaste huvudbrott som ungdomar lagfördes för år 2009 var olika tillgreppsbrott, framför allt snatteri och stöld. Närmare var tredje lagföringsbeslut rörande ungdomar (32 procent) år 2009 avsåg någon form av tillgreppsbrott (sett till huvudbrottet). Det kan jämföras med 18 procent av lagföringsbesluten mot vuxna personer (21 år och äldre). Andra vanliga lagföringsbeslut mot ungdomar rörde brott mot person (15 %) och skadegörelsebrott (5 %).

Figur 4.23. Andel (procent) lagföringar för personer 15–20 år (totalt 29 650 beslut) respektive 21 år och äldre (totalt 111 927 beslut), efter brott, år 2009.

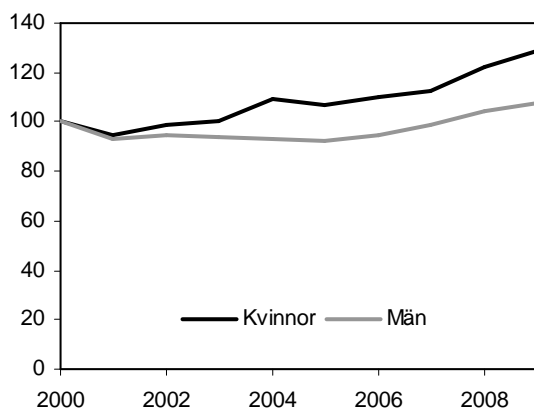
Ungdomar står för en förhållandevis stor andel av lagföringsbeslut som innehåller missbruk av urkund, rån och biltillgrepp som huvudbrott. År 2009 utgjorde de lagförda 15–20-åringarna mellan 57 och 79 procent av samtliga lagföringsbeslut avseende dessa huvudbrott, medan de vuxna lagförda personerna (21 år och äldre) stod för en större andel av lagföringarna där skatte- och borgenärsbrott samt rattfylleri utgjorde huvudbrott (mellan 92 och 100 procent).

Figur 4.24. Andel (procent) lagföringsbeslut efter ålder och brottstyp, år 2009.

Kön

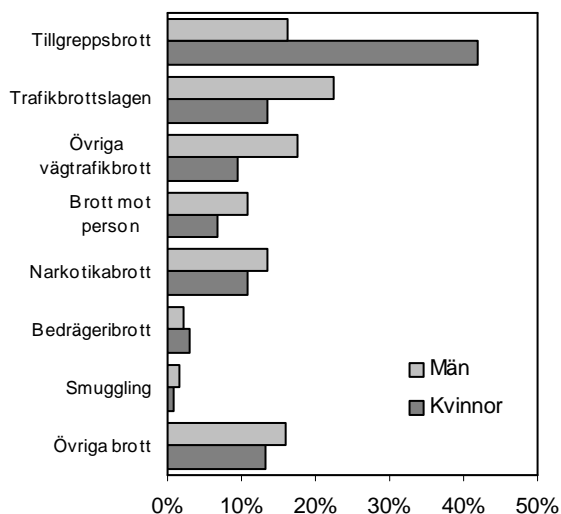
Majoriteten av samtliga lagföringsbeslut avser män. År 2009 uppgick antalet lagföringsbeslut gällande män till drygt 72 100 beslut, vilket är cirka 82 procent av samtliga lagföringsbeslut. Lagföringsbeslut gällande kvinnorna uppgick därmed till nästan 25 300 beslut eller 18 procent under året. Andelen lagföringsbeslut gällande kvinnor har ökat successivt, från knappt 16 till 18 procent, under den senaste tioårsperioden 2000–2009.

Figur 4.25. Index över antalet lagföringar mot män respektive kvinnor per 100 000 i medelfolkmängden (straffmyndiga personer), åren 2000–2009 (2000=100).

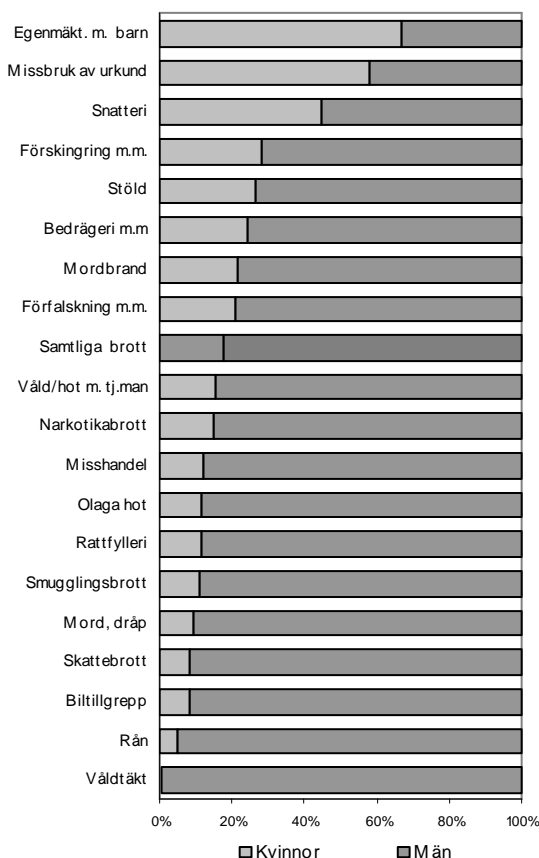
De vanligaste huvudbrotten sett till *antalet* lagföringar bland kvinnor respektive män är tillgreppsbrott av olika slag. Tillgreppsbrotten är dock mer än dubbelt så vanliga som huvudbrott bland lagföringsbeslut som rör kvinnor (42 procent) än män (16 procent).

Lagföringsbesluten som rör kvinnor är också mer koncentrerade till ett fåtal brottstyper, medan männens lagföringsbeslut är mer spridda på flera olika brottstyper (se figur 4.26).

Figur 4.26. Andel (procent) lagföringar mot kvinnor (totalt 25 288 beslut) respektive mot män (totalt 116 284 beslut) för brott, efter huvudbrott, år 2009.

Om man i stället ser till de brottstyper där *andelen* lagföringsbeslut bland män respektive kvinnor av samtliga lagföringar är hög, framträder en något annorlunda bild. Kvinnornas andel av lagföringsbesluten är förhållandevis stor när huvudbrotten är till exempel egenmäktighet med barn, missbruk av urkund samt snatteri. Kvinnornas andel var i dessa lagföringsbeslut mellan 45 och 67 procent år 2009. Männens däremot står för en större andel av lagföringsbesluten när huvudbrottet framför allt är sexualbrott, rån (inkl. grovt rån) samt tillgrepp av fortskaffningsmedel. År 2009 utgjorde männen minst 92 procent av samtliga lagföringsbeslut för dessa brottstyper.

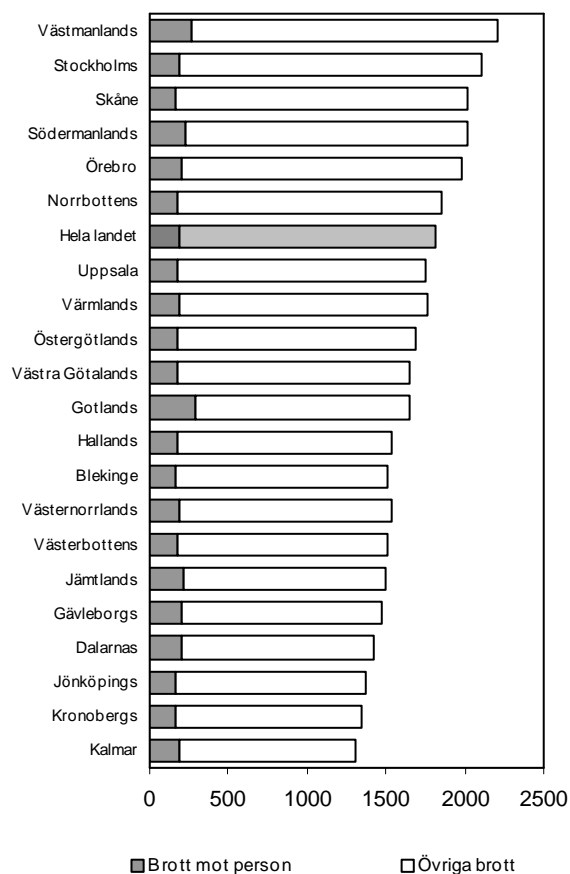

Figur 4.27. Andel (procent) lagföringsbeslut efter kön och brottstyp, år 2009.

Regionala variationer

År 2009 fattades i genomsnitt 1 800 lagföringsbeslut per 100 000 av medelfolkmängden. I förhållande till folkmängden hade *Västmanlands län* det största antalet lagföringsbeslut med cirka 2 200 lagföringar per 100 000 invånare. Sedan följde *Stockholms* och *Skåne län*. I dessa tre län fattades omkring 2 000 till 2 100 lagföringsbeslut per 100 000 av medelfolkmängden år 2009. Andra län som låg över riksgenomsnittet var bland annat *Södermanlands*, *Örebro* och *Norrbottnens län*. I dessa län uppgick antalet lagföringsbeslut per 100 000 av medelfolkmängden till mellan 1 850 och 2 000 beslut. Lägst antal lagföringar i relation till medelfolkmängden hade *Kalmar*, *Kronobergs* och *Jönköpings län*, med omkring 1 300–1 350 lagföringsbeslut per 100 000 invånare år 2009.

Jämfört med föregående år står *Gotlands*, *Dalarnas* och *Västerbottens län* för de största ökningarna sett till antalet lagförda per 100 000 invånare. I dessa två län ökade antalet lagföringsbeslut relaterat till befolkningen med 23, 13 respektive 12 procent. Relativt stora ökningarna kan även noteras för *Norrbottnens*, *Örebro* och *Västra Götalands län* (ökningar på omkring 10 procent), medan *Jämtlands län* uppvisade en minskning på 10 procent.

Figur 4.28. Antal lagföringsbeslut för brott mot person och övriga brott, per 100 000 av den straffmyndiga medelfolkmängden i länen, år 2009.

De regionala skillnaderna i antalet lagföringar varierar beroende på vilken lagförd brottslighet som avses. I lagföringar för *tillgreppsbrott* återfanns det största totala antalet i *Stockholms län* (23 100 lagföringsbeslut) och *Skåne län* (14 700 lagföringsbeslut) år 2009. Dessa län hade även flest lagföringsbeslut för tillgreppsbrott när antalet beräknas per 100 000 invånare, (i nämnd ordning 520 respektive 410 beslut per 100 000 invånare). När det gäller brott mot person hade samtliga tre storstadsregioner *Stockholms*, *Västra Götalands* och *Skåne län* det största antalet lagföringsbeslut med 3 100, 2 250 respektive 1 700 lagföringsbeslut (motsvarande mellan 170 och 190 lagföringsbeslut per 100 000 invånare) Resultaten ska tolkas mot bakgrund av att de tre storstadsregionerna hade en straffmyndig befolkning på nära 4 000 000 invånare år 2009. Ser man i stället till antalet lagföringsbeslut i förhållande till 100 000 straffmyndiga personer i länen hamnar *Gotlands* och *Västmanlands län* högst med 290 respektive 260 lagföringsbeslut per 100 000 invånare för brott mot person. Det bör nämnas att en person oftast lagförs i den region där brottet har begåtts, men kan vara bosatt i en annan del av landet.

Statistikens innehåll

Lagförda personer

Med lagförda personer avses enskilda individer som lagförts under året. I tabell 4.6 och 4.7 finns en kolumn där varje enskild person redovisas en gång oavsett hur stort antal lagföringsbeslut denne erhållit under året. Denna redovisning kallas i tabellerna för

lagförda personer. I tidigare års publikationer motsvaras detta av begreppet lagförda personer, nettoredovisat.

Lagföringsbeslut

I statistiken över lagförda personer redovisas de personer som av domstol eller åklagare bedömts vara skyldiga till brott. Statistiken omfattar beslut om fällande domar i tingsrätt och åklagarbeslut (utfärdade strafförelägganden och meddelade åtalsunderlåtelse). Även ordningsbot, som utfärdas av polis eller tull, är en typ av lagföring. Denna uppgift ingår dock inte i begreppen lagförda personer, lagföringsbeslut eller lagförda brott (se nedan).

När flera personer ingår i samma lagföring räknas varje enskild person som en enhet i statistiken. En och samma person kan dock lagföras vid flera tillfällen under ett år, och han eller hon räknas då flera gånger i statistiken över lagföringsbeslut. Statistiken redovisar därmed det totala antalet lagföringsbeslut som en enskild person erhållit under ett år. Begreppet lagföringsbeslut (lagföringar) benämns i tidigare års publikationer som lagförda personer, bruttoredovisat.

Med *domslut* (dom) avses en fällande dom i tingsrätt mot en person. Domsluten redovisas oavsett om de har överklagats eller vunnit laga kraft i tingsrätten. Ingen hänsyn tas i statistiken till eventuella ändringar i högre rättsinstans.

Med *åtalsunderlåtelse* avses beslut av åklagare att inte väcka åtal trots att den misstänkte bedöms vara skyldig till brottet. Skälet kan vara att personen samtidigt står åtalad för flera brott och att det underlåtna brottet inte anses ha någon ytterligare påverkan på straffpåföljden eller att personen är ung och brottet lindrigt.

Med *strafföreläggande* avses böter som utfärdas av åklagare. Från och med år 1997 kan även villkorlig dom enskilt eller i kombination med böter utfärdas. Strafföreläggande kan endast utfärdas för brott där böter ingår i straffskalan. Endast strafförelägganden som godkänts av den förelagde ingår i redovisningen.

Ordningsbot är en typ av böter som utfärdas av polisen eller tullen. Förelägganden om ordningsbot rapporteras utan personuppgifter till Brå och redovisas därför separat i statistiken. Statistiken omfattar vidare enbart ordningsbotsförelägganden från polisen som godkänts av den bötfällda personen.

Statistiken ger en allmän beskrivning av lagföringarnas fördelning efter huvudbrott, huvudpåföljd, fängelse tidens längd och den regionala fördelningen av lagföringarna. De lagförda personerna redovisas efter antal tidigare lagföringar, ålder och kön samt huvudbrott och huvudpåföljd i lagföringen.

Lagförda brott

I varje lagföringsbeslut ingår ett eller flera lagförda brott. Samtliga lagförda brott redovisas i statistiken över lagförda brott. Då statistiken bygger på lagföringsbeslut innebär det att om flera personer lagförs för samma gärning kommer det att räknas som ett brott för varje lagförd person i statistiken. Denna redovisning motsvaras närmast av statistiken över brottsdeltaganden i brottsstatistiken.

Kategorisering av brott

Brottsredovisningen omfattar samtliga rikstäckande författningar, såväl balkbrott (brottsbalken, miljöbalken m.m.), som brott mot specialstraffrättsliga författningar. I lagföringsstatistiken ingår därmed även brott som inte redovisas i statistiken över

anmälda brott. Det är i huvudsak fråga om vägtrafikbrott och andra lindriga bötesbrott. Försök, förberedelse, anstiftan och stämpling av brott redovisas som fullbordade brott under respektive brott.

Brottsredovisningen utgår från det strafflagrum (författning, kapitel, paragraf, stycke, punkt) som angivits på domslutet, det utfärdade strafföreläggandet eller den meddelade åtalsunderlåtelsen. Klassificeringen av brott grundar sig således helt på den gällande lagstiftningen. Uppgifter om omständigheter kring brottet, till exempel offrets kön eller relation till gärningspersonen ingår därför inte i redovisningen till skillnad från brottsstatistiken. De brottstyper som presenteras i denna rapport är ett urval av samtliga lagrum. Fullständig statistik finns tillgänglig hos Brå.

En person kan i ett och samma beslut dömas för flera brott. För huvuddelen av dessa fall utdöms en gemensam påföljd för samtliga brott. Men i vissa fall dömer domstolen ut en påföljd för ett brott och en annan påföljd för den övriga brottsligheten i domen. För att man i statistiken på ett enkelt sätt ska kunna redovisa vilka påföljder som följer på olika brott, tillämpas en så kallad huvudbrotts- och huvudpåföljdsprincip. Denna princip innebär att endast det grävsta brottet (sett till straffskalan) och den mest ingripande påföljden redovisas i statistiken (se avsnittet Definitioner och begrepp).

Regional fördelning

Statistiken över personer lagförda för brott redovisas för hela landet och efter län. Indelningen efter län bygger på den geografiska placeringen av den tingsrätt eller åklagarmyndighet som har tagit beslutet om lagföring. Huvudregeln är att ett mål tas upp vid den tingsrätt eller åklagarmyndighet som finns i det område där brottet är begånget. Statistik indelad efter åklagarmyndighet och tingsrätt redovisas inte i denna rapport, men finns tillgänglig hos Brå.

Insamling och bearbetning

Registreringen vid åklagarmyndigheterna och domstolarna utgör underlaget för statistiken över personer lagförda för brott.

Uppgifter om domar samlas in av Rikspolisstyrelsen (RPS) via domstolarnas ärendehanteringssystem (Vera). Materialet sänds till Brå veckovis på elektronisk väg. Uppgifter om strafförelägganden och åtalsunderlåtelse samlas in från Åklagarmyndigheten (ÅM) via åklagarväsendets system för strafförelägganden respektive åtalsunderlåtelse (Cåbra). Materialet skickas på elektronisk väg till Brå dagligen.

Hos Brå görs olika kontroller, kompletteringar och rättningar av materialet innan uppgifterna sammanställs till statistik.

Jämförelser över tid

Statistik över personer lagförda för brott har förts sedan 1830-talet. Åtskilliga förändringar inom rättsväsendet har skett under åren. Nedan följer en sammanställning av några förändringar inom rättsväsendet och av statistikrutiner sedan år 1987 som i högre eller lägre grad har påverkat statistiken över personer lagförda för brott. Denna redogörelse gör dock inga anspråk på att vara uttömmande, utan det finns flera andra faktorer som har påverkan på jämförbarheten och tolkningen av statistiken. Vissa faktorer beskrivs i kapitlet Läsanvisningar och teckenförklaringar till tabellerna.

I 2009 års statistik har begreppet lagförda personer (brutto) och lagförda personer (netto) bytts ut mot lagföringsbeslut och lagförda personer. Detta har ingen påverkan på

jämförbarheten. Däremot är det ett begrepp som är mer pedagogiska och gör statistiken mer lättförståelig.

Uppgifter till lagföringsstatistiken inkommer löpande till Brå från Åklagarmyndigheten och domstolarna. Det kan i överföringen och hanteringen av uppgifter ta en viss tid från att ett beslut fattas till dess att det inkommer till Brå. Det gör att en viss eftersläpning sker. Lagföringar som beslutas sent under året inkommer först under nästkommande år. Tidigare år har statistiken producerats vid en viss tid och när tabellerna har kontrollerats har en markering gjorts som visar vilka beslut som tillhör populationen. Från och med 2009 års statistik har i stället fastslagits att de beslut gällande föregående år som har inkommit före den 31 mars följande år ska ingå i lagföringsstatistiken för föregående år. Denna ändring av rutinerna kommer endast att ha en marginell påverkan på statistiken.

Under tidigare år har livstidsdömda inkluderats när medelstrafftiden för fängelsedömda har beräknats. Livstidsdömda fick då ett värde på tio år. Från och med 2009 har livstidsdömda tagits bort vid beräkningen av medelstrafftiden. Anledningen till denna förändring är att livstidsdomen i praktiken innebär en betydligt längre tid än tio år däremot är det svårt att säga hur lång medelstrafftiden för en livstidsdom är, då detta kan variera kraftigt från år till år. Vid jämförelse av medelstrafftiden när det gäller fängelsedomar för samtliga brott har detta endast en marginell betydelse. Däremot påverkas jämförelsemöjligheten då det gäller morddömda eftersom majoriteten av alla livstidsdömda återfinns inom denna population.

Ett antal tabeller har i 2009 års statistik fått en lägre detaljeringsgrad när det gäller brottsredovisningen än tidigare. Det berör framför allt tabeller för beslut om slutna ungdomsvård. Anledningen till denna förändring är främst för att öka sekretessen för de personer det gäller eftersom det handlar om tabeller med många låga tal där det finns risk för att enskilda individer kan bli utpekade. Förändringen kan i vissa fall leda till att jämförelsen över år kan bli sämre.

Under år 2007 införde Åklagarmyndigheten ett nytt ärendesystem (Cåbra) som ersatte åklagarnas tidigare ärendesystem (Brådis och Envis). Systemomläggningen påbörjades i februari 2007 och skedde successivt i olika åklagarkammare fram till juni 2007. Syftet med omläggningen var att ytterligare effektivisera åklagarverksamheten. Uppgifter från både de gamla systemen och det nya systemet ligger till grund för statistiken över lagförda personer. Denna systemomläggning kan ha påverkat statistiken över lagföringsbeslut år 2007 och därmed jämförbarheten med tidigare år. Analyser av statistiken samt de tester som genomförts under hela införandefasen tyder dock på att systemomläggningen generellt sett endast kan ha haft en marginell påverkan på statistiken. (Mer utförlig information om statistikomläggningen kan beställas från Brås statistiksenhet.)

Den 1 januari 2007 infördes ändringar i reglerna om ingripande mot och behandling av unga lagöverträdare. Syftet med dessa ändringar var att vidareutveckla och förbättra påföljdssystemet för unga i åldern 15–21 år som gjort sig skyldiga till brott. Ändringarna innebar bland annat att tillämpningen av påföljden vård inom socialtjänsten tydligare inriktas på unga med särskilt behov av vård. Denna avgränsning synliggjordes genom att påföljden bytte beteckning till *Ungdomsvård*. Ändringarna innebar samtidigt att *ungdomstjänst* infördes som en ny fristående påföljd för unga lagöverträdare under 21 år. Påföljden som, liksom tidigare, avser oavlönat arbete samt annan särskild ordnad verksamhet i lägst 20 och högst 150 timmar får endast dömas ut om den unge godkänner påföljden och det saknas grund för att döma till ungdomsvård. Syftet är att påföljden ungdomstjänst ska kunna ersätta högre bötesstraff, kortare frihetsberövanden och, när det är lämpligt, ungdomsvård. I valet mellan böter och ungdomstjänst ska det senare normalt väljas om det inte anses för ingripande. Om den unge är över 18 år får dock ungdomstjänst endast dömas ut om särskilda skäl finns.

Den 1 april 2005 trädde en ny sexualbrottslagstiftning (6 kap. BrB) i kraft. Syftet med den nya lagstiftningen är dels att ytterligare förstärka och tydliggöra varje människas absoluta rätt till sexuell integritet och självbestämmande, dels att på olika sätt lyfta fram och förstärka skyddet för barn och ungdomar som utsätts för sexuella kränkningar. Den nya lagstiftningen innebär väsentliga ändringar i flera bestämmelser, men också tillkomst av helt nya bestämmelser. Bland annat har begreppet våldtäkt utvidgats till att omfatta de så kallade utnyttjandefallen, och kravet på tvång har satts lägre. Det innebär dels att gärningar som tidigare bedömdes som sexuellt utnyttjande i stället bedöms som våldtäkt, dels att tillämpningsområdet för när en våldtäkt kan bedömas som grov utvidgas. Dessutom stadgas att en våldtäkt som begås av flera personer i normalfallet ska bedömas som grov. Bestämmelsen sexuellt tvång kvarstår och ska tillämpas när förutsättningarna för våldtäkt inte är uppfyllda, medan den tidigare bestämmelsen sexuellt utnyttjande ändras till att enbart avse utnyttjande av personer som befinner sig i beroendeställning till gärningsmannen.

Genom lagstiftningen upphävdes även lagen (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Den ersattes av en ny straffbestämmelse i brottsbalkens sjätte kapitel, *köp av sexuell tjänst* (11 §). Utöver att straffbelägga den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse utvidgades bestämmelsen samtidigt till att även straffbelägga den som nyttjar en sådan förbindelse som betalats av någon annan. Nämnda och övriga ändringar i lagstiftningen innebär att man inte utan vidare kan jämföra antalet lagförda för olika sexualbrott år 2005 med tidigare år.

Den nya lagstiftningen innehåller vidare fyra nya straffbestämmelser för sexualbrott som riktar sig mot barn. Bestämmelsen *våldtäkt mot barn* (4 §) tar sikte på de allra allvarligaste brotten mot barn och det ställs inte längre några krav på att hot eller våld har använts vid övergreppet. Bestämmelsen *sexuellt utnyttjande av barn* (5 §) reglerar sådana fall av våldtäkt mot barn som med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarliga, och bestämmelsen *sexuellt övergrepp mot barn* (6 §) avser andra sexuella handlingar mot barn än som avses i bestämmelserna om våldtäkt respektive sexuellt utnyttjande av barn. Dessutom tillkom en ny bestämmelse, sexuellt utnyttjande av barn för sexuell posering (8 §), som straffbelägger gärningar där någon främjar eller utnyttjar barn för detta ändamål.

Från och med år 2004 erhåller RI-systemet på Rikspolisstyrelsen (RPS), som är det system som förmedlar information från domstolarna till Brå, uppgifter om domar och slutliga beslut från Domstolsverkets nya verksamhetssystem för handläggning av domar i tingsrätt. Det nya systemet, kallat Vera, ersätter det tidigare MÅHS-systemet. Enligt tester som gjorts har systemskiftet inte haft någon påverkan på statistiken över lagförda personer.

Under år 2002 inrapporterades vissa felaktigheter i de åtalsunderlåtelse som rörde narkotikabrott. En del ärenden som avsåg ringa narkotikabrott kom – på grund av ett fel i åklagarnas ärendehanteringssystem Brådis – att inrapporteras som narkotikabrott av normalgraden. Den felaktiga inrapporteringen har medfört att lagföringsstatistiken för år 2002 överskattar antalet personer som meddelats åtalsunderlåtelse för *narkotikabrott av normalgraden* på bekostnad av motsvarande antal för *ringa narkotikabrott*. Åtalsunderlåtelse som rör övriga typer av huvudbrott har påverkats obetydligt av felaktigheterna och felrapporteringen har ingen påverkan alls på antalet meddelade åtalsunderlåtelse totalt sett¹. Felaktigheterna har med hjälp av Åklagarmyndighetens försorg kunnat åtgärdas och tabeller med korrigerade uppgifter kan beställas från Brå.

¹ För mer information se *Kriminalstatistik 2003*.

År 2002 ökade antalet utfärdade och godkända strafförelägganden från tullverksåklagare med 84 procent jämfört med närmast föregående år. Ökningen var i huvudsak av systemtekniskt slag och kan förklaras av att tullens system för föreläggande av ordningsbot inte fungerade tillfredsställande under året. Detta medförde att man tillfälligtvis var tvungen att utfärda strafförelägganden för brott som vanligtvis beivras med ordningsbot (t.ex. ringa tullbrott). Såväl ökningen av antalet utfärdade och godkända strafförelägganden år 2002 som stora delar av nedgången i antalet strafförelägganden 2003, bör tolkas mot bakgrund av den systemtekniska förändringen vid tullen år 2002.

Den 30 november 2000 infördes den nya lagen om straff för smuggling, som ersatte den tidigare varusmuggningslagen. Införandet av lagen innebär inga större förändringar i statistiken över lagförda personer. Genom den nya lagen kan vissa brott, bland annat smuggling av narkotika, särredovisas i statistiken.

Från och med år 2000 levereras uppgifter om åtalsunderlåtelse på elektronisk väg direkt från Åklagarmyndigheten (ÅM), i stället för som tidigare via Rikspolisstyrelsen (RPS). De två viktigaste effekterna av denna omläggning är att statistiken över åtalsunderlåtelse kom att omfatta² samtliga författningar och att definitionen av en åtalsunderlåtelse förändrades något.

År 1999 kom ordningsbotsinstitutet att utökas med brott mot ett större antal författningar. Utvidgningen påverkar antalet utfärdade ordningsbotsförelägganden, men har även betydelse för antalet utfärdade strafförelägganden, eftersom brott som tidigare skulle ha medfört strafföreläggande i och med utvidgningen i stället beivras genom ordningsbot. Utöver utvidgningen år 1999 har mindre tillägg i institutet skett under åren.

År 1999 tillkom flera nya påföljder: villkorlig dom förenat med samhällstjänst, överlämnande till vård inom socialtjänsten förenat med ungdomstjänst och slutna ungdomsvård. Tillkomsten av påföljden slutna ungdomsvård innebär att antalet ungdomar dömda till fängelse inte utan vidare kan jämföras med tidigare år.

År 1998 införde åklagarkamrarna successivt ett nytt redovisningssystem (EnVis). Uppgifterna om strafförelägganden samlas i och med detta in av Åklagarmyndigheten på elektronisk väg för vidare leverans till Brå. Den elektroniska distribueringen av data medför att Brå erhåller uppgifter om godkända strafförelägganden snabbare än tidigare, vilket i sin tur har viss påverkan på antalet strafförelägganden i statistiken (se ovan).

År 1997 infördes möjligheten att utfärda villkorlig dom, enskilt eller i kombination med böter, genom strafföreläggande.

År 1994 övertog Brå ansvaret för själva bearbetningen och produktionen av kriminalstatistiken från Statistiska centralbyrån (SCB). Ett nytt produktionssystem med en relationsdatabas byggdes upp och något förändrade statistikrutiner jämfört med tidigare infördes. Omläggningen har påverkat statistiken marginellt. I och med övertagandet kom dock principen för val av huvudpåföljd att ändras något, så till vida att förordnanden i förhållande till övriga påföljder kom att rangordnas lägre än vid SCB. Förändringen innebär att förordnanden i lägre grad väljs som huvudpåföljd i statistiken jämfört med tidigare när statistiken producerades av SCB.

År 1994 införde domstolarna successivt ett nytt ärendehanteringssystem (MÅHS). Tidigare hade domstolarna skickat kopior på domar till RPS, som gjorde en optisk inläsning av domarna. Med införandet av det nya systemet kom domstolsuppgifterna i

² För mer information se *Kriminalstatistik 2000*.

stället att registreras maskinellt, vilket innebar att de fel som tidigare orsakats av den optiska inläsningen försvann.

År 1990 (och t.o.m. år 2000) upphörde redovisningen av åtalsunderlåtelse mot vissa författningar, jämfört med perioden 1979–1989. Det är framför allt åtalsunderlåtelse för vissa lindriga brott (framför allt mot vägtrafikförfattningar) som man upphörde att redovisa under åren 1990–2000.

Från och med år 1987 redovisas endast de under statistikåret utfärdade strafförelägganden som har godkänts av den förelagde personen. Tidigare utgick redovisningen från utfärdade strafförelägganden under statistikåret, oavsett om de var godkända eller inte. Förändringen medför att något färre strafförelägganden än under tidigare år redovisas.

Maj 2010

Brå ansvarar för den officiella kriminalstatistiken och har till uppgift att förse rättsväsendets myndigheter, brottsförebyggande aktörer och övriga användare med statistik av god kvalitet som underlag för beslutsfattande, utredningsverksamhet, debatt och forskning.

Brås statistikenhet sammanställer och presenterar, utifrån insamlade uppgifter från rättsväsendets administrativa system, årligen cirka 400 tabeller på månads-, kvartals- och årsbasis inom områdena brott, personer lagförda för brott, kriminalvård och återfall i brott. Uppgifterna redovisas på såväl nationell som regional och lokal nivå.

Tabellerna publiceras på Brås webbplats, www.bra.se/statistik, tillsammans med tolkningsanvisningar, kommentarer och analyser, samt i de två publikationerna *Kriminalstatistik* och *Narkotikastatistik*.

Statistik över anmälda och uppklarade brott har förts från år 1950. Statistik över personer misstänkta för brott har förts från år 1975. Sedan 1995 ansvarar Brå för och publicerar den officiella kriminalstatistiken, dessförinnan gjordes det av Statistiska centralbyrån.